

ION BĂRBUȚĂ

Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

TIPOLOGIA STRUCTURILOR
FUNDAMENTALE ALE ENUNȚURILOR DIN
LIMBA ROMÂNĂ

THE TYPOLOGY OF THE FUNDAMENTAL STRUCTURES
OF UTTERANCES IN THE ROMANIAN LANGUAGE

Abstract. Starting from the concept of „fundamental structure of the utterance”, the article analyzes the semantic models of the utterances in the Romanian language. By applying this method, the whole variety of concrete utterances in speech can be presented in the form of a finite list of syntactic structures. In this way, the research pursues a double purpose: on the one hand, to describe semantically the fundamental structures of the utterances and, on the other hand, to make an inventory of the standard structures of the possible utterances in Romanian for their subsequent analysis in various ways.

Keywords: fundamental structure of the utterance, referential structure of the utterance, syntactic scheme of the utterance, semantic model of the utterance, actant, circumstance, obligatory determinant, optional determinant.

Rezumat. Pornind de la conceptul de „structură fundamentală a enunțului”, articolul analizează modelele semantice ale enunțurilor din limba română. Prin aplicarea acestei metode întreaga varietate de enunțuri concrete din vorbire poate fi prezentată sub forma unei liste finite de structuri sintactice. În felul acesta, cercetarea urmărește un scop dublu: pe de o parte, să descrie în plan semantic structurile fundamentale ale enunțurilor și, pe de altă parte, să realizeze o inventariere a structurilor-tip ale enunțurilor posibile în limba română în vederea analizei lor ulterioare sub diferite aspecte.

Cuvinte-cheie: structură fundamentală a enunțului, structură referențială a enunțului, schemă sintactică a enunțului, model semantic al enunțului, actant, circumstanță, determinant obligatoriu, determinant facultativ.

Enunțul reprezintă cea mai mică unitate comunicativă care se definește prin valoare predicativă, este constituit după un model special conceput, cu o structură semantico-sintactică proprie, fiind utilizat în cadrul unei situații de comunicare în vederea realizării unei sarcini comunicative specifice. Aceasta ar fi cea mai

generală definiție a enunțului. Există numeroase alte definiții ale acestei unități comunicative diferențiate în funcție de orientarea lingvistică în care se încadrează definiția respectivă.

În conformitate cu prevederile lingvisticii structuraliste, enunțul este descris ca succesiune de elemente combinate după regulile impuse de semantica și sintaxa unui cod. În literatura de specialitate întâlnim diferite sisteme de modelare a structurii semantico-sintactice a enunțurilor. În general, modelarea enunțului a trecut prin trei etape în dezvoltarea sa:

1) modelarea structural-sintactică. Elementele constituente ale enunțului, inclusiv nucleul lui predicativ, sunt marcate în schema sintactică indicându-se părțile de vorbire prin care acestea sunt exprimate. De exemplu, structura fundamentală a unui enunț precum: *Părinții i-au cumpărat băiatului o bicicletă.* este redată prin schema: $N_1 + V + N_2 + N_3 (D)$.

2) modelarea funcțională. Schema structurii sintactice a enunțului este elaborată ținându-se cont de sensul general categorial al părților de propoziție din structura lui. Structura enunțului citat mai sus este exprimată în acest caz prin schema: $S + Pr + C d + C ind$.

3) modelarea semantico-sintactică. Schema sintactică a enunțului indică în acest caz actanții implicați de verbul predicat. Astfel, structura enunțului de mai sus ar putea fi reprezentată în felul următor: Agent + acțiune + obiect + destinatar.

După cum putem observa, sistemele de modelare descrise mai sus reflectă diferite laturi ale structurii semantico-sintactice a enunțului. Astfel, latura formală a enunțului este luată în considerare într-o măsură mai mare în cazul modelării lui structurale. În același timp, trăsăturile semantice ale actanților și relațiile dintre participanții la evenimentul descris de enunț sunt scoase în relief prin intermediul modelului având la bază structura predicat – argument.

Cu toate că fac posibilă prezentarea unui tablou de ansamblu al enunțurilor din limba română, modelele prezentate sunt totuși insuficiente pentru o descriere exactă și detaliată a unităților în cauză. Un dezavantaj important al celor trei sisteme este că nu tratează structurile fundamentale și sub aspectul sensului lor general. Ele sunt abstracte, fiind independente de relațiile semantice stabilite între acțiunea desemnată de verb și actanții implicați. Aceasta se întâmplă deoarece în cazul lor la modelarea structurilor fundamentale se iau în considerare doar anumite valori caracteristice enunțului, fiind lăsat la o parte sensul lexical concret al verbului predicat. După cum menționează lingviștii, varietatea tipurilor de predicate semantico-gramaticale nu a fost utilizată ca bază pentru clasificarea enunțurilor dintr-o limbă.

Cercetările de lingvistică actuală demonstrează că enunțurile nu ar trebui reduse la schemele sintactice care pot fi identificate într-o limbă. Aceasta ar însemna că modelarea schemei structurale a enunțului, care presupune marcarea elementelor sale constituente, nu este suficientă. Pentru a fi complet, un model al enunțului ar trebui să prezinte și sensul unității respective. Tocmai de aceea

în unele lucrări, odată cu elaborarea schemei structurale a enunțului, s-au făcut încercări de interpretare semantică a acesteia. Doar în acest caz, semnificatul global al enunțului ar putea fi reprezentat ca o sinteză a celor trei dimensiuni: semantică, sintactică și pragmatică.

Analizat din perspectivă pragmatică, enunțul este definit ca produs al actului de comunicare, fiind „purtătorul unei informații complexe”, care este codificată în structura semnificatului său global. Acesta reprezintă o entitate constituită prin suprapunerea mai multor straturi de semnificație de natură diferită. Pentru delimitarea lor se impune o corelare referențială a structurii morfo-sintactice a enunțului cu situația desemnată și cu elementele actului de comunicare. În felul acesta, enunțul, care descrie o stare de lucruri din realitate, își asociază anumite valori discursiv-comunicative generate ca rezultat al operațiilor enunțiative din cadrul actului de comunicare.

În plan funcțional, enunțul, care apare în sistemul limbii sub forma unor modele abstracte, se manifestă, la nivelul vorbirii, sub forma unor enunțuri concrete, adaptate la condițiile impuse de fiecare situație de comunicare. Prin urmare, un enunț este reprezentat, pe de o parte, printr-o structură-tip și, pe de altă parte, printr-un ansamblu de variante discursive. Principala problemă care se pune în aceste condiții vizează identificarea și descrierea structurilor fundamentale în calitatea lor de entități care se află la temelia oricărui enunț. Vom încerca să examinăm trăsăturile specifice structurilor fundamentale ale enunțurilor punându-le în relație cu elementele constitutive ale enunțului.

În primul rând, este necesar să menționăm că structura fundamentală a enunțului în planul conținutului se raportează la nivelul structurii referențiale a enunțului. După cum se știe, prin intermediul acestui nivel este codificată informația despre evenimentul din realitate descris de enunț. În acest context, structura fundamentală reprezintă structura unui anumit tip de enunțuri bazate pe reflectarea situațiilor-tip din realitatea extralingvistică. Așadar, pentru descrierea structurilor fundamentale ale enunțurilor contează structura nivelului referențial-semantic al enunțului și specificul unităților minime de la acest nivel.

În al doilea rând, un alt factor important pentru descrierea structurilor fundamentale ale enunțurilor este structura actanțială a verbului predicat. Este bine știut faptul că, sub aspect structural, nivelul referențial-semantic al enunțului corespunde schemei actanțiale a verbului. Din acest punct de vedere, structura fundamentală a enunțului reprezintă actualizarea acestei scheme prin plasarea, în pozițiile deschise de verb, a actanților și a circumstanțelor cu statut obligatoriu. Ținând cont de această interdependență, structura fundamentală a enunțului poate fi descrisă în funcție de specificul semantic al verbului predicat, precum și în termenii relațiilor dintre verbul predicat și actanții și circumstanțele implicate. În felul acesta, structurile fundamentale reprezintă construcții constând dintr-un

verb și argumentele sale. Cu alte cuvinte, ele reprezintă construcții constituite prin saturarea contextuală a valențelor obligatorii ale verbului.

Cele expuse mai sus pledează în favoarea faptului că descrierea structurilor fundamentale ale enunțului ar trebui să fie realizată nu doar din perspectivă sintactică, ci și semantică. După cum am văzut, la baza semnificatului global al enunțului se află nivelul lui referențial. Reprezentând reflectarea unui fragment din realitatea obiectivă, acest nivel are drept corelat în planul limbii ansamblul de relații care se stabilesc între un verb și numele pe care acesta le guvernează. Nucleul semantic al structurii fundamentale a enunțului este predicatul, însoțit de elemente nominale și de circumstanțe. Astfel, conținutul semantic al verbului predicat indică clar modul în care ar trebui să fie construit și înțeles enunțul. Prin urmare, analiza semanticii lexicale a verbelor este necesară pentru a explica specificul structurilor sintactice pe care ele le generează. Toate acestea sunt în consonanță cu starea actuală a cercetărilor de sintaxă, caracterizate prin tendința de a descrie structura referențială a enunțului pornind de la tipologia predicatelor și ținând cont de trăsăturile semantice ale argumentelor selectate de predicat, dintre care cel mai important este subiectul (Tesnier, 1959, p. 109).

Descrierea structurilor fundamentale necesită elaborarea unor modele semantico-sintactice ce ar combina schemele care să ilustreze rolurile semantice ale participanților la eveniment și relațiile dintre ei cu informațiile privind conținutul semantic al verbelor. Această interdependență este confirmată prin faptul că, după cum bine se știe, verbul funcționează în calitate de element care determină organizarea semantică a enunțului la nivelul structurii lui referențiale (DSL, p. 244).

O problemă importantă legată de analiza structurilor fundamentale ale enunțurilor o reprezintă determinarea componenței acestora. Este vorba de stabilirea numărului de actanți și de circumstanțe care constituie structura minimă a nivelului referențial al enunțurilor. Trebuie precizat că operația aplicată în acest scop este definită drept minimizare. Factorii de care se ține cont în realizarea acestei operații sunt plenitudinea semantică a enunțului și caracterul obligatoriu / facultativ al constituenților săi. După cum se știe, constituenții unui enunț prezintă diferite grade de necesitate, având un comportament diferit în raport cu proba eliminării (GALR, II, p. 50). Astfel, în structura unui enunț distingem constituenți care pot fi omiși fără ca semnificația lui comunicativă generală să aibă de suferit. Aceștia sunt constituenții facultativi; ei pot fi actualizați explicit doar atunci când sunt ceruți de situația de comunicare (Barbu, 2017, p. 5). În același timp, există constituenți a căror neexprimare sau suprimare poate avea drept efect generarea unor structuri incomplete sub aspect semantic și deci incorecte. Aceștia sunt determinanții cu statut obligatoriu, ei sunt ceruți de structura actanțială a verbului (funcțiile actanțiale implicate de verbul predicat). Constatăm, astfel, că prin proba eliminării se poate

ajunge la elementele de bază, necesare ale unui enunț, adică la ceea ce reprezintă structura lui fundamentală.

Generalizând, putem spune că modelarea structurilor fundamentale ale enunțului ar trebui să prevadă următoarele aspecte: a) o schemă formală care să descrie funcțiile sintactice și rolurile semantice ale elementelor constituente ale enunțului și b) o descriere a semnificației comunicative generale (semnificația tipică) a enunțului, aceasta fiind determinată, pe de o parte, de semantica verbului și, pe de alta, de relațiile centrului predicativ cu actanții implicați. Din perspectivă funcțională, o astfel de structură reprezintă o schemă aplicabilă la construirea unui enunț minim, corect din punct de vedere gramatical și suficient în plan semantic, caracterizat printr-o ordine neutră a constituenților săi și, de regulă, luat în afara contextului său de funcționare.

Dacă ținem cont de aspectele prezentate mai sus, în sintaxa limbii române distingem următoarele tipuri de structuri fundamentale ale enunțurilor: 1. structuri zeroactanțiale (V + Ø); 2. structuri uniactanțiale / monoactanțiale (V + 1); 3. structuri biactanțiale (V + 2); 4. structuri triactanțiale (V + 3).

I. Structurile sintactice zeroactanțiale. Acestea sunt reprezentate prin enunțurile a căror structură fundamentală poate fi descrisă cu ajutorul schemei: V. Sensul lor general se definește drept „Proces” sau „Eveniment”: *Plouă. Tună. Se desprimăvărează.* etc. Predicatul semantic în cazul unor astfel de enunțuri este realizat printr-un verb sau printr-un grup verbal impersonal (avalent): *Amurgește. Viscolește. Se luminează. Mijește de ziuă. Curge din cer. Toarnă cu găleata.* etc. În limba română din această categorie fac parte așa-numitele verbe atmosferice (verba meteorologica). Ele desemnează:

- fenomene atmosferice: *Undeva în depărtare fulgeră. Afară vremuieste.*;
- stări ale mediului ambiant (modificări ale temperaturii aerului, diferite forme de precipitații etc.): *Ninge. Spre dimineață se innorează. De mâine se răcește.*;
- fenomene asociate cu schimbarea părților zilei sau anotimpurilor: *Se innoptează. Se desprimăvărează.*

După cum putem observa, aceste fenomene se desfășoară parcă de la sine, fără să implice un participant constituind sursa, inițiatorul lor. Prin urmare, specificul verbelor din această subclasă constă în faptul că reprezintă o descriere globală a fenomenelor desemnate. Din punct de vedere morfologic, aceste verbe sunt de cele mai multe ori impersonale propriu-zise: *a ploua, a tuna, a se întuneca* etc. Se întâlnesc și unele verbe personale, precum *a turna, a curge* etc., care în anumite contexte pot fi folosite cu statut de verb impersonal.

Întrebarea care se pune în legătură cu aceste enunțuri este următoarea: cum se împacă existența lor în limbă cu afirmația că subiectul ar reprezenta o categorie universală în sensul că, în orice limbă, există obligativitatea realizării acestei funcții sintactice. Este adevărat că în unele limbi, , de exemplu, franceza, enunțuri fără subiect gramatical nu există. Totodată, se consideră că, chiar și atunci când subiectul

nu este exprimat, el este marcat prin desinența de persoana 3 singular a verbului. Ceea ce trebuie constatat este faptul că, indiferent de modul în care se manifestă subiectul în structura unor astfel de enunțuri, acesta reprezintă un constituent „vid” din punct de vedere referențial, altfel spus, un constituent fără referent. Prin urmare, enunțurile în cauză nu dispun de structură predicativă, ceea ce înseamnă că în cazul lor nu putem vorbi despre existența unui obiect al comunicării și de caracteristica atribuită acestuia. Lipsa unei astfel de structuri nu înseamnă însă și anularea calității lor de enunț. La fel ca și oricare alt enunț, ele se definesc prin categoria localizării situaționale, fiind ancorate spațial și temporal prin raportare la situația de comunicare. De asemenea, acestor enunțuri li se asociază o forță ilocuționară corespunzătoare intenției comunicative a locutorului. De exemplu, în cazul unui enunț de tipul *Plouă.*, valorile specifice componente ilocuționare și categoriei localizării situaționale ar putea fi actualizate cu ajutorul formulei: (*Eu aș vrea ca tu să știi că acum și aici) plouă.*

Ar mai fi cazul să amintim că uneori pe lângă enunțurile care denumesc acțiune desfășurându-se într-un anumit loc din spațiu și într-un anumit moment fără să implice un actant anume, în limbă se întâlnesc și alte construcții în care subiectul ca atare nu este exprimat printr-un nume. Avem în vedere enunțurile imperative: *Vino! Intră! Așteaptă!* Diferența dintre enunțurile menționate rezidă în faptul că neexprimarea subiectului în cazul impersonalelor se datorează conținutului semantic al verbului, iar în enunțurile imperative omiterea subiectului este rezultatul unei exprimări eliptice: subiectul rămâne neexprimat în structura de suprafață a enunțului deoarece participantul respectiv este prezent nemijlocit în momentul comunicării. În plus, enunțurile imperative nu pot fi considerate drept structuri fundamentale, din cauză că ele reprezintă niște variante discursive ale structurilor fundamentale uniactanțiale sau biactanțiale.

II. Structurile sintactice uniactanțiale. Schema generală a acestor structuri fundamentale este **N + V**. Enunțurile definite printr-o astfel de structură au în calitate de predicat un verb monovalent. Acestea exprimă proprietăți dinamice sau nondinamice ale obiectelor, admitând, astfel, relația cu un singur actant. Sub aspect gramatical, verbele în cauză prezintă o anumită omogenitate: în majoritatea absolută a cazurilor ele sunt verbe intransitive. Din punct de vedere semantic, ele constituie însă o clasă neomogenă, exprimând un spectru larg de procese: acțiuni, stări, treceri de la o stare la alta etc. Prin urmare, sunt neomogene și enunțurile formate cu ajutorul lor. În primul rând, structurile fundamentale din această clasă diferă în ce privește funcția sintactică a actantului unic implicat, care poate avea funcția sintactică de subiect, de complement direct sau indirect. În al doilea rând, ele se deosebesc și mai mult în ce privește rolul tematic atribuit unicului participant la aceste evenimente.

Primul subtip de structuri uniactanțiale este cel reprezentat de enunțurile în care determinantul cu statut obligatoriu îndeplinește funcția sintactică de subiect, adică

cele cu structura: **S + Pr**. Ele descriu forme de manifestare a unor obiecte izolate. Prin conținutul lor, aceste enunțuri semnifică procese limitate la sfera subiectului, altfel spus, procese care se produc fără a se extinde asupra unor obiecte din afară: *Pasărea cântă. Copilul doarme. Frunzele s-au îngălbenit*. Despre aceste enunțuri se spune că au un predicat absolut. În funcție de semantica verbului predicat ele pot exprima: acțiuni ale subiectului (*El vine / intră / pleacă.*), stări ale subiectului (*Ursul hibernează.*), existența subiectului (*S-a născut în 1896 și încă trăiește.*) sau treceri dintr-o stare în alta (*Casa se ruinează.*).

După natura participantului care poate apărea în poziția subiectului, se disting următoarele tipuri de acțiuni: acțiuni ale ființelor umane: *Copiii aleargă.*; acțiuni ale vietăților: *Peștele înoată.*; acțiuni ale plantelor: *Iarba răsare. Frunzele cad. Plantele se oflesc.*; acțiuni ale corpurilor neînsuflețite: *Îmbrăcămintea se demodează. Sângele se coagulează. Răsare soarele.*; acțiuni atribuite unor entități abstracte: *Situația se agravează. Lupta continuă.*

Pornind de la clasificarea semantică a verbelor din componența lor, aceste enunțuri se caracterizează prin următoarele modele semantice:

1. **Agent** + acțiune: *Sportivul aleargă / sare / înoată.*; 2. **Forță** + acțiune: *Când a lovit fulgerul, toți au înlemnit. A căzut grindină.*; 3. **Temă** (subiectul existenței) + existență (/inexistență): *Sunt foarte mulți oameni buni la suflet. Există multe specii de animale pe cale de dispariție. Există mai multe variante ale acestui cântec. Există câteva excepții de la această regulă. El lipsește.*; 4. **Temă** + stare: *Copilul doarme. Ei se amuză. Soarele frige.*; 5. **Temă** + schimbare de stare: *Casa se prăbușește. Semințele au încolțit. S-au îngălbenit frunzele. I-a încărunțit părul. Haina i s-a învechit.*; 6. **Temă** (sursa, emițătorul unei radiații) + iradierea: *Stelele sclipesc. Becul luminează. Soarele strălucește. Lacul strălucea în lumina lunii.*; 7. **Experimentator** + stare: *Copiii s-au speriat.*

Observăm că primul actant în structurile uniactanțiale este reprezentat prin următoarele roluri tematice: agent, forță, temă, experimentator. Tipul de actant utilizat în această poziție depinde de specificul semantic al verbului predicat. Astfel, agentul, în calitatea sa de participant activ, capabil să inițieze și să înfăptuiască acțiunea, apare în enunțurile care au ca predicat un verb dinamic. Celelalte tipuri de actanți, în special tema și experimentatorul, sunt caracteristice pentru enunțurile cu predicate realizate prin verbe nondinamice.

Pe lângă construcțiile caracterizate prin valorile de mai sus, considerate a fi valori de bază, în limbă se întâlnesc și construcții ale căror valori se îndepărtează într-o anumită măsură de sensul general specific acestui model. Se definesc prin valori secundare enunțurile care semnifică:

a) o caracteristică procesuală a subiectului. Enunțurile de acest tip exprimă capacitatea subiectului de a (nu) realiza o acțiune: *Oamenii respiră. Peștii înoată. Televizorul funcționează. Ceasul merge. Pinguinii nu zboară.*

b) o caracteristică aspectuală a unui subiect definit prin trăsătura [+ abstract]. Subiectul unor astfel de enunțuri este exprimat printr-un substantiv cu sens abstract sau printr-un substantiv denumind evenimente, iar predicatul este realizat printr-un verb aspectual: *A izbucnit războiul. Confruntarea continuă. Ninsorea a încetat.* De asemenea, pot apărea în calitate de predicate și unele verbe cu sensul inițial de mișcare: *Vine furtuna. Cade ploaia. Se lasă întunericul.*

Urmează o serie de structuri fundamentale în care unicul actant implicat are o altă funcție sintactică decât cea de subiect fiind marcat printr-un nume la un caz oblic. Primul subtip de structuri fundamentale din cadrul acestei clase au următoarea schemă sintactică **Pr + C ind**. Model semantic posibil în cazul acestor structuri este: **Experimentator** + stare: *Mi-e frig. Mi-e foame. Mi-e sete. Mi-e somn. Mi-e lene. Mi-e dor.* Predicatul lor este realizat prin sintagme care exprimă sensul de senzație fizică sau stare psihologică. Actantul obligatoriu utilizat pe lângă aceste sintagme cu statut de nucleu predicativ nu este un nume în nominativ, ci un nume în dativ, având astfel funcția sintactică de complement indirect. Dat fiind că el trimite la un referent reprezentat printr-o ființă umană, acest tip de enunțuri ar putea fi considerate totuși construcții personale. Este interesant de menționat că în unele limbi, precum franceza de exemplu, pentru desemnarea actantului unor astfel de construcții este folosit un nume la cazul nominativ, acesta având funcția sintactică de subiect. Faptul că participantul implicat de aceste verbe este exprimat în limba română, dar și în alte limbi, printr-un nume în dativ este explicat de lingviști prin caracterul său pasiv. Întrucât aceste structuri, după cum observăm, semnifică procese nondinamice, participantul este marcat printr-un nume la un caz oblic, și nu în nominativ, care este simțit de vorbitori ca un caz utilizat pentru desemnarea participantului activ.

O altă structură uniactanțială în care actantul guvernat de verb este la un caz oblic se caracterizează prin următoarea schemă sintactică: **Pr + C ind prep.**: *Miroase a pâine coaptă. Aici aduce a ars / a mucegai. Arată a ploaie.* Și în cazul unei astfel de structuri avem a face cu un participant pasiv, de aceea el este actualizat printr-un grup prepozițional conținând un nume în acuzativ.

Ultimul subtip de structuri uniactanțiale fără un subiect în nominativ sunt cele a căror schemă sintactică este **Pr + Cd**. Enunțurile de acest fel au în calitate de predicat verbe impersonale. Ele se construiesc cu un singur nominal, acesta având rolul de obiect direct: *Mă plouă. Mă ninge. Florile s-au ofilit că le-a brumat.* (Pană-Dindelegan, 2003, p. 104). Fiind impersonale, verbele din aceste construcții nu admit un actant subiect. În același timp, ele sunt tranzitive și deci pot primi, în anumite condiții, un obiect direct.

În sfârșit, în clasa structurilor uniactanțiale ar putea fi incluse și enunțurile cu predicat nominal. Din punct de vedere semantic, acestea au un sens calificativ exprimând: identificarea subiectului: *Cel mai bun prieten al meu este Ion.*; includerea subiectului într-o anumită clasă: *Mihai este inginer. Fratele lui este militar.*;

o însușire calitativă a subiectului: *Fata este harnică. Drumul a fost anevoios.*; o caracteristică cantitativă a subiectului: *Dușmanii sunt mulți.* etc.

III. Structuri sintactice biactanțiale. Schema generală a enunțurilor cu această structură este $N_1 + V + N_2$. Ele au în calitate de predicat un verb bivalent, verb care admite doi actanți. În plan semantic, enunțurile de acest fel exprimă diverse raporturi care se stabilesc între cei doi participanți ai situațiilor descrise. În cadrul structurilor de acest fel se delimitează mai multe subspecii care diferă în ce privește funcția sintactică îndeplinită de cel de al doilea determinant. Acesta poate fi un complement direct, un complement indirect în dativ sau un complement prepozițional.

Primul subtip de enunțuri cu doi actanți obligatorii se caracterizează prin schema sintactică: **S + Pr + Cd**. Sensul general al acestor enunțuri are la bază un anumit tip de relații dintre un subiect și un obiect. Toate verbele care funcționează în calitate de predicat în aceste enunțuri sunt din subclasa tranzitivelor. De cele mai multe ori, ele exprimă transferul acțiunii verbale dinspre punctul de plecare (subiectul desemnând un participant activ) spre un punct de sosire (obiectul în calitate sa de participant pasiv). În acest caz, participanții respectivi sunt implicați într-o relație procesuală, dinamică: *Pisica a mâncat peștele*. Trebuie observat că spectrul de procese dinamice denumite de verbele care constituie enunțuri cu această structură este foarte larg. Ele exprimă o gamă amplă de acțiuni care pot fi: de natură fizică (*a construi, a distruge*), perceptivă (*a simți, a vedea*), mentală, intelectuală (*a cunoaște, a calcula*), emoțională (*a calma, a entuziasma*) sau socială (*a apăra, a birui*).

În același timp, pe lângă acțiunile de natură „externă” sau „internă”, ele pot exprima și anumite tipuri de relații nondinamice, de stare: *Problema merită o atenție deosebită*. Dintre cele mai frecvente relații exprimate de verbele tranzitive menționăm: relația de posesie sau de incluziune (*a posedea, a stăpâni, a îngloba*), relația de cauzare (*a cauza, a provoca*), relația de comparație (*a depăși*) sau diverse relații de natură afectivă (*a iubi, a respecta*) etc.

Constatăm, astfel, că structurile generate de verbele tranzitive constituie un câmp semantic larg care se extinde de la o influență premeditată a unui agent asupra unui pacient sau a unui obiect cu scopul de a-l mișca, crea, modifica, distruge etc. până la o interacțiune dintre două obiecte sau dintre două fenomene, care uneori poate fi chiar întâmplătoare. Să se compare: *Șoarecii rod cărțile.* și *Rugina roade metalul*. Ca urmare, avem a face cu o diversificare în ceea ce privește sfera de combinații lexicale și sintactice caracteristice verbelor din subclasa în cauză. Toate acestea explică marea varietate a rolurilor tematice implicate, printre care se numără: Agentul, Pacientul, Obiectul, Rezultat(iv)ul, Instrumentul, Comitativul, Forța, Experimentatorul, Ținta.

Structurile biactanțiale cu un subiect și un complement direct obligatorii sunt caracterizate prin următoarele modele semantice: 1) **Agent** + acțiune + pacient:

Polițiștii au prins un infractor. Stăpânul își bate câinele.; 2) **Agent** + proces + rezultat: *Muncitorii construiesc o casă. Bunicul crește păsări. Elevul a scris o compunere.*; 3) **Agent** + proces + obiect: *Băieții culeg cireșe. Țăranul își adună recolta.*; 4) **Agent** + acțiune + obiectul afectat: *Ea spală vasele. Băiatul își mângâie cățelul. Ion citește o scrisoare.*; 5) **Agent** + mișcare + obiectul strămutat: *Hamalii cară saci. Bărbatul a deschis ușa. Boii trag carul.*; 6) **Agent** + mișcare + obiect: *Mașina verde a întrecut-o pe cea roșie. Autocarul a depășit tramvaiul.*; 7) **Agent** + mișcare + țintă: *Urmăritorii ne ajung din urmă.*; 8) **Temă** + activitate + beneficiar: *Mama îl ajută pe copil.*; *Oul învață găina.*; 9) **Temă** + descoperire + obiect: *Am găsit cartea. Mi-am întâlnit prietenii. Astronomii au descoperit o nouă stea.*; 10) **Temă** + acțiune + locativ: *El își ocupă locul obișnuit pe canapea. Caravana străbate pustiul.*; 11) **Fortă** + acțiune + obiect: *Furtuna a doborât mai mulți copaci. Vântul împrăștie norii. Grindina a culcat grâul.*; 12) **Instrument** + acțiune + obiect: *Piatra a spart geamul. Cheia aceasta deschide orice ușă.*; 13) **Beneficiar** + acțiune + obiect: *Profesorul a primit scrisori de felicitare.*; 14) **Experimentator** + proces psihologic / senzație / percepere + obiect / fenomen perceput: *Turiștii au zărit o casă. Locatarii au simțit cutremurul. Mama își iubește copilul.*; 15) **Locativ** + senzație fizică + experimentator: *Mă doare capul. Mă ustură ochii / picioarele. Mă furnică spatele. Mă mănâncă palmele.*; 16) **Cauză** + relație de cauzare + efect: *Furtuna a adus mari pagube.*; 17) **Cauză** + sentiment + experimentator: *Victoria îi entuziasmează pe toți. Sănătatea copiilor mei mă preocupă. Mă uimește situația.*; 18) **Posesorul** + raport de apartenență + obiectul posedat: *Ei au doi copii. Moșul avea un coș. El are o grădină superbă.*; 19) **Temă** + relație + locativ: *Flori frumoase umplu grădina. Pădurile ocupă jumătate din regiune. Dulapul ocupă aproape tot colțul.*; 20) **Locativ** + relație de includere + obiect: *Minereul conține mult fier. Fructele proaspete conțin vitamine.*; 21) **Temă** + relație de echivalență + obiect: *Ingeniozitatea constituie punctul lui forte. Aceasta reprezintă răsplata voastră.*

Analiza exemplurilor prezentate demonstrează că verbele din clasa tranzitivelor nu se limitează doar la exprimarea proceselor dinamice de tipul *a aduce*, *a crea* etc. Având în vedere diversitatea semantică a verbelor tranzitive, în cadrul acestei clase se face distincție între verbele tranzitive prototipice și cele neprototipice. Sunt prototipice verbele tranzitive care desemnează o acțiune reală, voluntară, exercitată de un agent asupra unui pacient. La rândul lor, verbele tranzitive neprototipice exprimă o relație dintre doi participanți nondinamici: *Strada traversează orașul. Înălțimea domină împrejurimile.*

De menționat că între subclasa verbelor tranzitive numite prototipice și cele neprototipice nu există o limită tranșantă. Uneori, unul și același verb poate face parte, în contexte diferite, din ambele subclase. Astfel, statutul acestor verbe depinde, în special, de tipul de actant utilizat în poziția subiectului. Cu un subiect agent acestea sunt verbe de acțiune, iar cu un subiect inanimat ele trec, de obicei,

în categoria verbelor de relație: *Dușmanul înconjoară orașul. și Munții înconjoară localitatea din trei părți.*

Ceea ce le apropie pe aceste două subclase de verbe este însă faptul că verbele tranzitive neprototipice se folosesc în enunțuri având aceeași structură ca și cele care exprimă o acțiune exercitată de un agent asupra unui pacient: *Cartea cuprinde mai multe capitole. Studiul cere multă răbdare. Norii negri anunță vreme rea. Ceața a cuprins toată valea.* După cum observă G. Lazard, toate aceste verbe, care nu desemnează acțiuni, sunt construite în franceză și în diferite alte limbi în același mod ca și verbele de acțiune precum „a ucide” sau „a face” (Lazard, 1994, p. 38). În felul acesta, structura specifică verbelor de acțiune se extinde foarte mult la tot felul de enunțuri, la alte clase de verbe care sunt foarte departe de a desemna acțiuni (*ibidem*, p. 62, 63). Așadar, descrierea modelelor semantice ale enunțurilor cu doi actanți interconectați prin mijlocirea unei acțiuni realizate de un participant activ asupra unui participant pasiv ne oferă posibilitatea să vedem în ce măsură, într-o limbă dată, construcția lor este și cea a altor tipuri de verbe.

Exemplele prezentate mai sus ilustrează bine locul central al enunțurilor construite cu verbe de acțiune în raport cu celelalte tipuri de enunțuri având în calitate de centru predicativ verbe nondinamice. Primordialitatea enunțurilor formate de verbele de acțiune se explică prin faptul că ele exprimă nu doar relația dintre două obiecte, ci și transferul acțiunii de la un participant activ asupra unui participant inactiv, pasiv. Deci este vorba de o acțiune afectând efectiv un pacient sau un obiect. În felul acesta, ar trebui să conchidem că influența structurilor cu schema **S + Pr + Cd** este foarte mare. Această schemă acoperă un domeniu considerabil.

Descrierea structurilor biactanțiale generate de verbele tranzitive presupune, de asemenea, luarea în considerare a trăsăturilor esențiale ale actanților implicați de verbele tranzitive, precum și a relațiilor posibile dintre aceștia. Vom detalia aceste observații în cele ce urmează, menționând câteva cazuri care prezintă un anumit specific din acest punct de vedere.

O primă subclasă de verbe tranzitive de acest fel o reprezintă verbele psihologice. Ele exprimă procese care induc sentimente, emoții, dispoziții de natură afectivă (Teleoacă, 2016, p. 97): *Mă bucură vestea. Te supără comportamentul acesta. Îl indispuce rezultatul.* Analiza comportamentului sintactic al acestor verbe poate servi drept exemplu care să ilustreze corelația dintre structura semică și structura actanțială a verbelor. În cazul unor astfel de verbe persoana care experimentează procesul nu este marcată morfologic ca subiect, ci apare în poziția complementului direct: *Piesa a încântat-o pe Maria. Zgomotul îl irită pe Ion.* În acest caz avem a face cu un complement al obiectului. El desemnează participantul care resimte un sentiment declanșat de cel de al doilea participant, indicat de subiectul sintactic. După cum se poate observa din exemplele prezentate, subiectul acestor enunțuri desemnează sursa, stimulul reacției psihologice a experimentatorului. El este reprezentat printr-un nume cu trăsătura [+uman].

Pe de altă parte, celălalt component admite o distribuție fără restricții. În această poziție sintactică poate fi utilizat un nume de ființă umană (*Colegii l-au supărat foarte tare.*), un nume concret (*Pe copil îl interesează cărțile cu ilustrații.*), un substantiv abstract (*Vestea îl va zgudui rău.*) sau o subordonată (*Faptul că el a câștigat concursul nu i-a surprins.*).

Un loc aparte îl ocupă structurile în cadrul cărora cele două elemente sunt legate între ele printr-un raport de posesie inalienabilă. Este vorba de enunțurile care exprimă acțiuni realizate de o persoană printr-o parte a corpului său: *Elevul a ridicat mâna. Bolnavul își târa cu greu picioarele.* De cele mai multe ori, enunțurile de acest fel au în calitate de predicat verbe factitive ale mișcării fixe sau „parțiale”, : *a agita, a balansa, a flutura, a învărti, a mișca, a ridica, a târi* etc. Chiar dacă posesia alienabilă nu prezintă proprietăți sintactice diferite de structurile posesive inalienabile, trebuie precizat că cele dintâi se opun transformării de pasivizare.

Un alt subtip de structuri biactanțiale sunt cele cu schema sintactică **S + Pr + C ind D**. Enunțurile care cuprind în structura lor un obiect indirect în dativ obligatoriu se caracterizează prin următoarele modele semantice: 1) **Temă** + comunicare + destinatar: *Copilul i s-a destăinuit mamei sale.*; 2) **Temă** + relații de opunere / supunere + ființă, fenomen: *Armata s-a opus dușmanului. Ei se împotrivesc hotărârii noastre. Aproape toți s-au supus împrejurărilor vremii.*; 3) **Temă** + apreciere + beneficiarul / destinatarul: *Îmi priește clima de aici. Situația le convine numai unora. Băiatului îi place sportul.*; 4) **Temă** + consacrare + ființă, persoană, fenomen: *El s-a dedicat familiei.*; 5) **Temă** + relație de posesie + posesor: *Bogățiile naturale aparțin statului. Casa rămâne băiatului.*; 6) **Temă** + relație de corespundere / necorespondere + fenomen, persoană: *Faptele corespund realității. Acțiunile lui contravin legii.*; 7) **Temă** + relație temporală + persoană, eveniment, fenomen: *Lui Ștefan cel Mare i-a urmat fiul său Bogdan. O singură persoana a supraviețuit accidentului aviatic.*; 8) **Temă** + relații de asociere + ființă, fenomen: *Un nou grup s-a alăturat protestatarilor.*; 9) **Temă** + relație cauzală + ființă, fenomen: *Succesul se datorează muncii încordate. Frigul dăunează plantelor. Asta nu folosește nimănui. Înțelepciunea nu strică nimănui.*

Ca și în cazul altor tipuri de structuri, un rol important în constituirea enunțurilor din această categorie le revine verbelor utilizate în calitate de predicat. Verbele care generează aceste enunțuri fac parte din următoarele clase semantice: 1) verbe de comunicare: *a se adresa, a se confesa, a se confia, a se destăinui, a se jeli, a se jelui, a se mărturisi, a se spovedi, a telefona, a telegrafia*; 2) verbe care exprimă relații de opunere / supunere: *a ceda, a se conforma, a se împotrivi, a se închina, a se opune, a se preda, a replica, a rezista, a riposta, a se robi, a se supune*; 3) verbe care exprimă o apreciere subiectivă: *a-i conveni, a-i dispăcea, a-i plăcea, a-i prii, a-i repugna, a-i tihni*; 4) verbe care exprimă dedicarea: *a se consacra, a se dărui, a se*

deda, a se dedica, a se devota, a se hărăzi, a se meni, a se vinde; 5) verbe care exprimă relații de posesie: *a aparține, a se cuveni, a-i lipsi cuiva ceva, a reveni, a-i trebui*; 6) verbe care exprimă relații de corespundere / necorespondere: *a ajunge, a contraveni, a corespunde, a se potrivi, a răspunde, a semăna*; 7) verbe care exprimă relații temporale: *a premerge, a succeda, a supraviețui, a urma*; 8) verbe care exprimă relații de asociere sau relații spațiale: *a se alătura, a se ralia, a se substitui, a se suprapune*; 9) verbe care exprimă relații cauzale: *a se datora, a dăuna, a folosi, a strica*. Prezentarea acestor subclase de verbe reprezintă o dovadă a paralelismului existent între modelele semantice ale enunțurilor și structurile actanțiale ale verbelor predicat.

Mai trebuie observat că în limbă există un număr mic de enunțuri cuprinzând un subiect și un obiect indirect în dativ, care însă, sub aspect semantic, se definesc printr-o inversie a raportului dintre cei doi participanți. În cazul unor astfel de enunțuri subiectul este reprezentat printr-un nume marcat prin trăsătura /+ inanimat/, iar numele care semnifică ființa apare în poziția obiectului indirect. Acesta are rolul semantic de experimentator sau de beneficiar: *Îi place sportul. Îmi ajunge salariul*.

Ultimul tip de structuri biactanțiale descrise aici sunt cele care conțin în calitate de determinant obligatoriu un complement indirect prepozițional. Schema lor sintactică este **S + Pr + C ind prep**. În legătură cu acestea, trebuie făcută observația că în majoritatea lor verbele predicat care le generează exprimă o relație dintre doi actanți: *a se concentra asupra subiectului; a se deprinde cu greutățile; a abuza de răbdarea cuiva; a proveni dintr-o familie de intelectuali* etc. Modelele semantice specifice acestor enunțuri sunt eterogene, ceea ce se datorează atât semanticii verbului care constituie nucleul lor predicativ, cât și, mai ales, valorilor prin care se definesc prepozițiile cerute de verbele respective.

Prezentăm în continuare cele mai frecvente modele semantice caracteristice structurilor de acest tip: 1) **Agent** – mișcare – țintă, sursă: *El aleargă după fratele său. Toți s-au îndepărtat de locul accidentului.*; 2) **Agent** – mișcare – obiect: *S-a împiedicat de o piatră. S-a ferit de un biciclist.*; 3) **Agent** – acțiune – obiectul cu care vine în contact subiectul: *Rănitul s-a proptit de perete.*; 4) **Agent** – acțiune – grupul cu care se asociază sau de care se desprinde subiectul: *Ei s-au amestecat cu mulțimea. El s-a izolat de prieteni.*; 5) **Agent** – acțiune – persoana, obiectul care suportă o agresiune: *Câinii au sărit la lup.*; 6) **Temă** – relație de opunere – obiectul, situația cărora li se opune subiectul: *Țăranii protestează împotriva exploatării.*; 7) **Temă** – proces – persoana, situația de care se apără subiectul: *Ei s-au protejat de hoși.*; 8) **Temă** – activitate intelectuală – obiect: *Mă gândesc la examenul de matematică.*; 9) **Temă** – comunicare – interlocutor: *El discută cu prietenii.*; 10) **Temă** – transformare – punctul de încheiere al transformării: *Discuția a degenerat în ceartă.*; 11) **Temă** – relație de echivalență / asemănare / deosebire – obiectul asemănării / deosebirii: *Ea seamănă cu sora ei. Pământul se deosebește de celelalte*

planete. *Tăcerea prelungită echivalează cu uitarea.*; 12) **Posesor** – relație de posesie – obiectul posedat: *El dispune de un apartament în centrul orașului.*; 13) **Temă** – relație de constituire – elementele constituente: *Apartamentul e compus din trei odăi.*; 14) **Temă** – proveniență – punctul de provenire: *El descinde dintr-o familie înstărită. Cercetarea se bazează pe o documentație solidă.*; 15) **Experimentator** + sentiment + cauză: *Ei se bucură mult de succesele obținute. Ion se teme de câini. S-a săturat de alergat.*; 16) **Temă** + relație de dependență + persoană, fenomen: *Viitorul său depinde de această hotărâre. Succesul unei opere depinde de calitatea ei. Nu depind de nimeni.*

În limbă există de asemenea un număr nu prea mare de structuri biactanțiale care conțin în structura lor doar complemente: unul exprimat printr-un nume în dativ și altul prepozițional. Ele au următoarea schemă sintactică: **C ind D. + Pr + C ind prep.**, de exemplu, *Mi-e milă de el. Mi s-a acrit de discuții.* Faptul că enunțurile de acest fel sunt construite diferit față de cele care exprimă o acțiune dinamică se explică prin caracterul nondinamic al procesului desemnat de verbul predicat. După cum putem observa, participantul reprezentat prin ființa umană este marcat printr-un nume în dativ, și nu prin cazul nominativ deoarece are ca referent un actant pasiv.

IV. Structuri sintactice triactanțiale. Schema generală a acestor structuri este: **N₁ + V + N₂ + N₃.** Ele se constituie prin actualizarea schemelor actanțiale caracteristice verbelor trivalente. Acestea pot fi atât tranzitive, cât și intransitive.

Primul subtip este reprezentat de enunțurile formate de verbele tranzitive, care implică realizarea obligatorie a unui subiect și a două complemente directe. Ele se definesc prin următoarea schemă sintactică **S + Pr + Cd + Cd.** Structurile în cauză au ca centru predicativ verbe cu două obiecte directe, unul reprezentând obiectul „ființei”, iar celălalt „al lucrului” sau „al acțiunii”: *a anunța (pe cineva ceva), a asculta (pe cineva ceva), a informa, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui, a traversa, a trece (pe cineva strada), a vesti etc.* Din punct de vedere semantic, cele mai multe dintre aceste verbe sunt din clasa celor care semnifică transmiterea sau obținerea unei informații. Prin urmare, ele alcătuiesc enunțuri caracterizate prin următorul model semantic: **Temă** + transmiterea sau solicitarea informației + destinatar + informație, activitate: *El m-a anunțat ora plecării. Îi învață pe elevi gramatica / să citească. Profesorul îl întreabă pe elev tema. Pasărea își învață puii să zboare.* Câteva dintre aceste verbe pot forma enunțuri ale căror modele semantice sunt: **Temă** + cerere, solicitare + destinatar + activitate: *M-a rugat ceva / să-i împrumut stiloul. L-au sfătuit să plece.*; **Agent** + acțiune + pacient + locativ: *L-a trecut pe copil strada.*

Un alt subtip de structuri triactanțiale se definesc prin schema sintactică **S + Pr + Cd + C ind D.** Valoarea generală a enunțurilor cu această structură este

cauzarea relației. De cele mai multe ori ele pot exprima următoarele tipuri de relații: a) relația de cauzare a posesiei: *I-am dat elevului o carte.*; b) relația de cauzare a percepției: *Ne-a arătat tablourile lui.*; c) relația de cauzare a cunoașterii: *Le-am povestit această istorie.*

Cele mai frecvente modele semantice ale enunțurilor ce includ în structura lor un subiect, un complement direct și unul indirect în dativ sunt următoarele: 1) **Temă** – transmitere – obiectul transmis – destinatar: *El ți-a transmis o carte. Mi-a dat un pix. El îi trimite fratelui o scrisoare. El i-a adus mamei o floare. A donat biblioteca facultății. Le-au acordat premii concurenților. Ne-a procurat bilete la spectacol. Mi-a împrumutat o sumă mare de bani.*; 2) **Temă** – demonstrare – obiect – destinatar: *Pasagerul prezintă biletul controlorului.*; 3) **Temă** – transmiterea informației – informația comunicată – destinatar: *Bunica spune nepoților o poveste. Ne-a propus o altă soluție. Le-a povestit prietenilor despre călătoria sa.*; 4) **Temă** + acțiune + obiect + sursă: *Polițistul i-a luat actele. El îmi cere un sfat. Băiatul le cere părinților bani.*

Valorile tipice, precum „transferul obiectului ori informației unui destinatar” sau „demonstrarea obiectului unui destinatar”, sunt caracteristice pentru un număr relativ mare de verbe, dintre care cele mai frecvente sunt: *a arăta, a comunica, a da, a dărui, a explica, a informa, a prezenta, a scrie, a spune, a transmite, a trimite, a vinde* etc. Pe lângă acestea în limbă există verbe care în mod normal nu cer realizarea obligatorie a unui complement indirect. Ele însă pot căpăta sensul de acțiune orientată spre un anumit destinatar, admițând utilizarea unui nume în Dativ cu rolul de destinatar sub influența unor factori de natură contextuală: *a arunca un os câinelui, a desena un tablou pentru copil, a scrie o scrisoare unui prieten, a cânta o melodie băieților, a turna ovăz cailor, a dori cuiva fericire, a stabili cuiva o sarcină.*

O altă structură triactanțială are schema sintactică: **S + Pr + Cd + C ind prep.**: *Mama a transformat rochia fetei în fustă. Guvernul informează populația despre mărirea prețurilor la pâine. Colegii l-au suspectat pe Ion de furt. Profesorul și-a bazat expunerea pe documente autentice. Maria l-a scăpat pe fratele său din încurcătură / dintr-un mare necaz.* Enunțurile de acest tip, la fel ca și cele biactanțiale care conțin doar un complement indirect prepozițional, sunt eterogene sub aspect semantic, ceea ce se datorează, mai ales, diversității raporturilor exprimate cu ajutorul prepozițiilor. Este de menționat, totuși, că unele dintre verbele care constituie enunțuri de acest fel sunt identice cu cele care formează enunțuri cu un subiect și un complement indirect prepozițional, deosebindu-se de acestea de la urmă prin absența formei neaccentuate a pronumelui reflexiv. Să se compare, bunăoară, următoarele două serii de construcții: *a se amesteca cu mulțimea – a amesteca vinul cu apă; a se deprinde cu ordinea – a deprinde elevii cu disciplina; a se apăra de dușmani –*

a apăra copiii de câini; a se informa despre mersul trenurilor – a informa pe cineva despre un concurs. După cum vedem, deosebirea dintre aceste două clase de enunțuri este prezența unui complement direct obligatoriu în structura celor de la urmă. Dată fiind asemănarea dintre modelele semantico-sintactice ale acestor două structuri, nu vom prezenta aici o descriere amănunțită a modelelor caracteristice enunțurilor alcătuite de verbe trivalente tranzitive.

Ultimele două structuri triactanțiale sunt cele care au în componența lor un subiect și câte două componente indirecte. Prima dintre ele se caracterizează prin următoarea schemă sintactică: **S + Pr + C ind D + C ind prep.**: *I-am vorbit fratelui despre tine. Participanții au mulțumit gazdelor pentru ospitalitate. Locurile acestea îmi amintesc de copilărie.* Cea de a doua structură are schema: **S + Pr + C ind prep. + C ind prep.**: *Bolnavul a discutat cu medicul despre boala sa. Din prințesă, s-a prefăcut în lebădă.*

La finalul acestei analize este cazul să ne întrebăm dacă ar fi posibilă identificarea unor structuri sintactice poliactanțiale, altfel spus, delimitarea unor enunțuri care ar descrie situații ce includ patru sau eventual mai mulți participanți. Referitor la această întrebare este de observat că, după cum se știe, în limbă există verbe polivalente. Prin urmare, cel puțin la nivel teoretic am putea admite existența unor astfel de structuri fundamentale. Totuși, în cazul lor nu avem certitudinea că toți actanții acestor procese sunt obligatorii în toate situațiile de comunicare, adică sunt absolut necesari pentru plenitudinea semantico-sintactică a enunțului. De cele mai multe ori, ei sunt exprimați explicit doar în cazurile când sunt ceruți de scopul comunicării. Drept exemplu de astfel de verbe ar putea servi lexemele: *a arenda* (cineva arendează ceva de la altcineva la un anumit preț pe un anumit termen); *a despărți* (cineva desparte curtea de grădină cu un gard); *a împrumuta* (cineva împrumută de la cineva / cuiva ceva pentru un anumit termen), *a pedepsi* (cineva pedepsește pe cineva pentru ceva cu ceva); *a transmite* (cuiva ceva prin cineva); *a transforma* (cineva transformă o sală din bibliotecă în laborator); *a uni* (cineva unește o clădire cu alta printr-un coridor) etc.

În concluzie, vom menționa că analiza structurilor fundamentale ale enunțurilor și a modelelor semantice caracteristice acestora s-a bazat, în articolul de față, pe luarea în considerare atât a laturii lor sintactice, cât și a celei semantice, prima dintre ele fiind pusă în evidență prin structura formală a acestor unități comunicative (formele cuvintelor incluse și relațiile dintre aceste forme), iar cea de a doua având ca suport proprietățile semantice și structura actanțială a verbelor utilizate în calitate de predicat. O importanță deosebită prezintă de asemenea relația stabilită între nucleul predicativ și actanții implicați de acesta. Totuși, trebuie precizat că descrierea structurilor fundamentale a enunțurilor s-a făcut în temei în termeni de semantică ceea ce permite explicarea legăturilor existente între aceste entități și structura semantico-actanțială a verbului, rolurile semantice, pe de o parte, și realizările lor sintactice, pe de alta.

În urma analizei întreprinse, au fost identificate patru tipuri de structuri fundamentale fiecare dintre ele cuprinzând mai multe subtipuri și un anumit număr de modele semantice. Fiind strâns legate de semantica verbului, structurile fundamentale ale enunțurilor reprezintă o componentă importantă a înțelegerii nu doar a mecanismului de producere și de interpretare a enunțurilor, ci și a modului de funcționare a limbii în actul de comunicare. Precizăm că structurile fundamentale sunt abordate aici dintr-o „perspectivă derivațională”, înțelegându-se prin aceasta faptul că orice structură fundamentală reprezintă o bază pentru constituirea ansamblului de variante discursiv-comunicative ale enunțului. În această ordine de idei, cercetările ulterioare ar trebui să aibă în vizorul lor proprietățile paradigmatiche ale variantelor discursiv-comunicative construite pe această schemă, prevăzând sistemul de realizări regulate și restricțiile impuse de structurile fundamentale în procesul actualizării lor discursive.

Referințe bibliografice:

BARBU, Ana-Maria. *Dicționar de contexte verbale*. București: Editura Universității din București, 2017.

DSL = BIDU-VRĂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela, PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Nemira, 2001.

GALR, II = *Gramatica limbii române*. Vol. II: *Enunțul*. București: Editura Academiei Române, 2005.

LAZARD, Gilbert. *L'actance*. Paris: PUF, 1994.

PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela. *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*. București: Humanitas Educațional, 2003.

TELEOACĂ, Dana-Luminița. Verbele psihologice în limba română: repere ale unei descrieri sintactico-semantico-pragmatice din perspectiva gramaticii cognitive. În: *Limba română*. București, 2016, nr 1, p. 95-112.

TESNIER, Lucien. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1959.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MECC.